

Austrijska je mornarica imala velik utjecaj na razvoj Pule i čitanjem se ove knjige ne možemo oteti dojmu kako bi bez mornarice grad teško bio ono što je danas. Razvila se infrastruktura, postavljeni su temelji brodogradnji, koja je i danas vrlo važna, a možda najbolje o kvalitetnom radu mornarice govori činjenica da se njezine pomorske karte i danas upotrebljavaju.

Ante Teklić

Maja Polić – Petar Strčić, *Kalendar „Istran“ 1869. i 1870. godine. Prvo glasilo Hrvata Istre i Kvarnerskih otoka*, Posebna izdanja 33, Pazin – Rijeka: Državni arhiv u Pazinu i dr., 2015., 175 str.

Državni je arhiv u Pazinu zajedno sa sunakladnicima Povijesnim društvom Rijeka i Maticom hrvatskom Kastav objavio u seriji Posebna izdanja knjigu *Kalendar „Istran“ 1869. i 1870. godine. Prvo glasilo Hrvata Istre i Kvarnerskih otoka* Maje Polić i Petra Strčića. Prvi dio knjige sadrži 16 poglavlja (7-67), u kojima autori čitatelja upućuju u kontekst nastanka te na sadržaj prvoga periodičnoga glasila Hrvata Istre i Kvarnera. U drugom je dijelu objavljen pretisak kalendara *Istran* za 1869. (77-124) i 1870. godinu (127-174).

Nakon uvodnoga teksta „Riječ urednika“ (5) Elvisa Orbanica, ravnatelja Državnoga arhiva u Pazinu, slijedi „Predgovor“ (7-8) u kojem autori ističu povezanost životnih sudbina hrvatskoga i slovenskoga stanovništva Istre tijekom 19. stoljeća. Ističu da su velik prinos tome dali i svećenici Katoličke crkve. U 19. i 20. stoljeću istaknula su se dvojica biskupa Krčke biskupije Antun Mahnič i Josip Srebrnič. Važan je prinos hrvatskomu nacionalnom pokretu u zapadnoj Hrvatskoj dao i Slovenac Franjo/Fran Ravnik. Kratko poglavlje „Uvodne napomene“ (9-10) sadrži izdvojene naslove hrvatske i slovenske literature kojima su se autori koristili za izradu ove studije. O političkoj situaciji burnoga 19. stoljeća autori pišu u poglavlju „Prilike na istarskom prostoru u preporodnome razdoblju“ (11-17). Prvi nositelji hrvatskoga nacionalnog pokreta bili su predstavnici nižega svećenstva, gotovo jedine tadašnje hrvatske inteligencije u Istri. Osnutkom čitaonica krenulo se u političku aktivnost jer su joj one bilo snažno organizacijsko i mobilizacijsko uporište. Autori zaključuju kako je pokretanje glasila na hrvatskome jeziku, osnutak čitaoničkih okupljališta i profiliranje većega broja

nacionalnih djelatnika bilo dobar temelj za pokretanje daljnjih akcija u Istri i na Kvarnerskim otocima. U kratkom poglavlju „Preporoditelj Franjo/Fran Ravnik“ (18) autori napominju da je Ravnik značajan ne samo kao sudionik već i kao kreator sve življega hrvatskoga nacionalnog pokreta na području zapadne Hrvatske. Podrobnije su o životu Franje/Frana Ravnika Strčić i Polić pisali u poglavlju „Djelovanje“ (19–26). U kratkim crtama prikazali su njegov životni put, istaknuvši da je duhovnički život posvetio plodnom kulturnom i nacionalnom djelovanju, zahvaljujući čemu je Ravnik u Istri među Hrvatima i Slovencima uživao veliko povjerenje. Autori ističu i da je mogao biti jedan od glavnih inicijatora sazivanja znamenitoga tabora na Sv. Mihovilu u Rubešima ispod Kastva 1871. godine. U poglavlju „Dozrelost situacije za nakladnički iskorak“ (27–28) autori naglašavaju Ravnikov presudan utjecaj na pojavu prvoga hrvatskoga glasila u Istri u vrijeme sve življega početka političkoga angažmana Hrvata u Istri i na Kvarnerskim otocima. Nasuprot razvijenom talijanskom iredentističkom tisku manjkalo je publikacija na jeziku apsolutne većine puka.

U poglavlju „Kalendar *Istran*“ (29–36) Strčić i Polić ističu da je Franjo Ravnik, uz novčanu potporu biskupa Dobrile i tršćansko-koparskoga biskupa Bartolomeja Legata, 1868. tiskao *Istran*, *Narodni koledar za 1869. godinu*, a zatim izdao i drugo godište, ono za 1870. godinu. U nastavku analiziraju sadržaj prvoga broja kalendara napominjući da se u Ravnikovu uvodnom iskazu skroman *Istran* personificira u poniženome stvoru, dok kalendarski dio započinje pojašnjenjima znakova korištenih u kalendarskim tablicama koje slijede. Kalendar potom donosi narodne poslovice i odjeljak „Basne“, koji potpisuje biskup Dobrila. *Istran* obrađuje i pragmatičnu tematiku pa su autori posvetili pozornost i nekim teškoćama (npr. Dobrila piše o groznici koja je u to doba harala istarskim prostorima), a piše se i o gospodarskim prilikama. Prvi broj završava pjesmom Mede Pucića „Oj Slavjansko liepo ime!“. Iduće godište kalendara otvara se pjesmom „Istran“, koja je potpisana inicijalima M. L. (autori pretpostavljaju da je riječ o Matku Laginji, pripadniku druge generacije istarskih hrvatskih nacionalnih djelatnika). Posebno ističu da je u pjesmi jasna nacionalnopolitička motivacija. U nastavku, u podužem bloku, Vjekoslav Spinčić piše kada je potrebno potražiti liječničku pomoć, a kao najgoru ranu „koja truje sve drugo“ navodi „neznanost“. Spinčić ukazuje i na problem poljskih kradljivaca koji također osiromašuju seljake ili ih prisiljavaju da ljetinu pokupe ranije, nezrele.

U poglavlju „Rezultati i odjeci“ (37-39) autori su istaknuli da je pojava toga prvoga novinskoga glasila na hrvatskom jeziku bila jedna od temeljnica koje su promijenile život niza idućih generacija, ne samo Hrvata, nego i Talijana u Istri i na Kvarnerskim otocima. Listu *Naša sloga*, koji je počeo izlaziti u Trstu 1870., autori su posvetili pažnju u kratkom poglavlju „Pojava nove edicije“ (40-41). Ističu da je tek pojavom toga lista započelo višedesetljetno plodonosno razdoblje u kojemu se odvijao nacionalni i politički pokret Hrvata Istre i Kvarnerskih otoka. „Utjecaj kalendara *Istran* na pojavu *Naše sloge*“ (42-45) naslov je poglavlja u kojem Strčić i Polić donose pisma koja je Ravnik pisao „milim prijateljima“ („Spinčiću, Zamliću, Lučiću, Brozoviću i 2 Jelušići“) te Spinčiću, u kojima im ukazuje na nemogućnost tiskanja trećega broja kalendara. Autori ističu da im nije poznat razlog Dobrilina odbijanja financiranja novoga broja kalendara, ali pretpostavljaju da je želio usmjeriti novac i napor prema realizaciji većega i važnijega pothvata, na izdavanje novina. Dobrila je izdavanje tih dvaju godišta smatrao „važnim, ali ne i izuzetnim događajem, nego samo sredstvom kojim je eksperimentalno trebalo utvrditi – je li zaista započelo doba u kojemu se može izdavati i glasilo koje će biti i češće u rukama čitatelja?“ Slijede tri kratka poglavlja „Kastav kao ishodište istarskog preporoda“ (46), „O *Našoj slogi*“ (47) i „Ka novoj ediciji“ (48), u kojima se ukazuje da je utjecaj *Naše sloge* na razvoj prilika u Istri još uvijek nedovoljno poznat, iako se listu opsežno posvetio Nevio Šetić te pojedini autori koji su obrađivali brojne segmente lista. Interes će čitatelja zasigurno privući poglavlje „Tko će preuzeti uredništvo *Naše sloge*?“ (49-54), u kojem se prikazuju intenzivni naponi i pripreme za pokretanje lista te odabir njegova naziva i glavnoga urednika. Autori su naznačili da je Dobrila, „biskup te poznati politički i javni djelatnik, bio (...) jedini čovjek u tadašnjoj hrvatskoj Istri koji je imao toliko velik ugled da je mogao okupiti tada još veoma raštrkane ljudske snage; ali imao je i novčana sredstva da taj izdavački pothvat ostvari“. Biskupovim skromnim očekivanjima posvećeno je poglavlje „Oprez biskupa Dobrile“ (55). Prema Dobrilinu pesimističnom mišljenju u prijedlogu upućenom Antunu Karabaiću, list je *Naša sloga* trebao izlaziti samo dvije godine. Prvi dio knjige završava poglavljem „Zaključni osvrt“ (56-58), nakon kojega slijedi „Popis korištenih izvora i literature“ (59-67).

Nadajmo se da će ova vrijedna i korisna knjiga potaknuti nova istraživanja prilika u Istri i na Kvarnerskim otocima tijekom druge polovice 19.

stoljeća jer su mnoga pitanja toga burnoga razdoblja još uvijek neistražena ili zahtijevaju nove interpretacije.

Željko Cetina

La vittoria senza pace. Le occupazioni militari italiane alla fine della Grande guerra, a cura di Raoul Pupo, Bari: Laterza, 2014., 272 str.

U godini kada su Europa i svijet započeli s obilježavanjem stote godišnjice početka Velikoga rata, u Bariju je izdana knjiga *La vittoria senza pace. Le occupazioni militari italiane alla fine della Grande guerra*, djelo koje predstavlja rezultat višegodišnjega istraživanja i zajedničkoga napora talijanskih povjesničara Raoula Pupa, Andree Di Michelea i Giulije Caccamo. Pod uredničkim vodstvom jednoga od najpoznatijih talijanskih stručnjaka za suvremenu povijest sjevernojadranskoga područja te ujedno i autora u knjizi, Raoula Pupa, štivo predstavlja svjež pokušaj istraživanja razdoblja talijanske povijesti koje je uslijedilo nakon kraja Prvoga svjetskog rata, baveći se problemom teritorija koje je okupirala Talijanska Kraljevina nakon toga sukoba. Djelo je podijeljeno u tri veće cjeline i šest manjih poglavlja. Svaka je cjelina posvećena radu jednoga od trojice autora, dok ostala poglavlja služe kao pomagala za bolje razumijevanje istraženih tematika svakome tko tu knjigu uzme u ruke.

Djelo započinje „Premisom“ (V-XIV) koja služi Raoulu Pupu kao zamjena za uvod u istraživanje kojime se knjiga bavi. Na nekoliko stranica opisuje stanje u Italiji nakon Velikoga rata, analizirajući smjer djelovanja talijanske vanjske politike s posebnim osvrtom na geografska područja koje je Kraljevina smatrala svojim prioritetom nakon sukoba. Urednik sažeto i jasno opisuje talijanske težnje prema Albaniji, Africi, Anadoliji, istočnom Jadranu i Tirolu te čitatelja uvodi u prvu pravu cjelinu knjige, odnosno u rad Andree Di Michelea „L'Italia in Austria: da Vienna a Trento“ (3-72). Di Michele započinje svoje istraživanje opisujući talijanske teritorijalno-strateške težnje prema poraženoj Austriji, navodeći kako su oružane snage Kraljevine nakon primirja iz 1918. postale okupatorske snage koje su djelovale sve do Koruške i Innsbrucka, ali i Beča. Autor detaljno objašnjava kako su talijanske vlasti oduvijek gledale na Austriju kao na prirodna